

Списание за наука

„Ново знание“

ISSN 2367-4598 (Online)

ISSN 1314-5703 (Print)

Академично издателство „Талант“

Висше училище по агробизнес и развитие на

регионите - Пловдив

New Knowledge

Journal of Science

ISSN 2367-4598 (Online)

ISSN 1314-5703 (Print)

Academic Publishing House „Talent“

University of Agribusiness and Rural Development

Bulgaria

<http://science.uard.bg>

GREEN ECONOMY AS A TOOL FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT: CONCEPTS, CHALLENGES AND PERSPECTIVES

Plamena Plachkova

University of agribusiness and rural development, Plovdiv, Bulgaria

Abstract: This study explores the essence and role of the green economy as a strategic tool for achieving sustainable development in the context of modern global challenges – climate change, economic instability, social inequality, and ecosystem degradation. It analyzes the historical roots of the concept, its connections to physiocracy, Keynesianism, and modern ecological theories. Special attention is given to international definitions and approaches – UN, OECD, EU – as well as specific mechanisms such as green jobs, resource efficiency, and low-carbon transformation. The paper substantiates the necessity for a global transition toward a green economy where social equity, environmental sustainability, and economic efficiency are considered interdependent. Conclusions are drawn regarding the future development of green economy theory and practice.

Keywords: green economy, sustainable development, ecological efficiency, social justice, renewable resources, environmental policy, European Union.

ЗЕЛЕНАТА ИКОНОМИКА КАТО ИНСТРУМЕНТ ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ: КОНЦЕПЦИИ, ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА И ПЕРСПЕКТИВИ

Пламена Плачкова

Висше училище по агробизнес и развитие на регионите - Пловдив

Резюме: Настоящото изследване разглежда същността и ролята на зелената икономика като стратегически инструмент за постигане на устойчиво развитие в контекста на съвременните глобални предизвикателства – изменение на климата, икономическа нестабилност, социални неравенства и деградация на екосистемите. Анализирани са историческите основи на концепцията, нейните връзки с физиокрацията, кейнсианството и модерните екологични теории. Особено внимание се отделя на международните дефиниции и подходи – ООН, ОИСР, ЕС – както и на конкретни механизми като зелени работни места, ресурсна ефективност и нисковъглеродна трансформация. Обоснована е необходимостта от глобален преход към зелена икономика, в която социалната справедливост, екологичната устойчивост и икономическата ефективност се разглеждат като взаимозависими. Направени са заключения относно бъдещото развитие на теорията и практиката на зелената икономика.

Ключови думи: зелена икономика, устойчиво развитие, екологична ефективност, социална справедливост, възобновяеми ресурси, екологични политики, Европейски съюз.

УВОД

В момента повечето страни по света поемат курс към развитие на „зелена“ икономика, която е гарант за устойчивото развитие на страната. През 21 век проблемите на „зелената“ икономика се разглеждат от много учени по света; преходът към „зелена“ икономика се превръща в неизбежна необходимост поради екологичните проблеми и изменение на климата, социални проблеми - постоянен растеж на населението, растяща безработица, икономически проблеми, редовно възникващи кризи в различни сектори на икономиката. В резултат на това светът става нестабилен и непредсказуем, което води до безпокойство сред международните организации, представляващи интересите на обществото като цяло. За постигане на устойчиво развитие е необходимо да се вземат мерки от страна на всички държави, а концепцията за преход към „зелена“ икономика е един от най-важните инструменти за постигане на устойчив растеж, отчитащ интересите на обществото и околната среда.

ЗЕЛЕНАТА ИКОНОМИКА КАТО ИНСТРУМЕНТ ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ

Първоначално предпоставките за формирането на „зелена“ икономика могат да се разглеждат в ученията на физиократите, които твърдят, че единственото богатство е природата. Това е земеделска продукция, създаваният излишък на приходите над разходите. Основният идеолог на тази доктрина беше Франсоа Кене, съзателят на „икономическата таблица“. Според физиократите икономиката има свои естествени закони (концепцията за естествения ред), на които не може да се влияе и според които се развива икономиката и е важно държавата да не се намесва в икономическите отношения.¹

¹ Ядгаров Я.С. История экономических учений: учебник. - М.: ИНФРА-М, 2009. - 480 с.

Въпреки това, въпреки закона на естествения ред, в икономиката периодично възникват кризи, тъй като икономиката се развива циклично, периодите на растеж и просперитет са последвани от периоди на спад и криза. Именно кейнсианството, възникнало в отговор на икономическата криза в икономиката през 30-те години на XX век, за първи път доказва цикличността на икономическото развитие и необходимостта от държавно регулиране за преодоляване на кризата. Традиционната концепция, дава само количествена характеристика, пренасяйки постоянния проблем за съотношението на доходите (получаването на ресурси) и потреблението (използването на ресурсите). Съвременната концепция за икономика трябва да се основава на качествени характеристики, т.е. приемайки го не просто като богатство (ресурси), а богатство, което възстановява (възпроизвежда) икономиката, т.е. говорим за развитието на индивида, обществото и природната среда, което формира предпоставките за появата на понятието "екологична (зелена) икономика", пряко свързано с природата (околната среда). На тази основа се твърди, че има четири вида услуги, предоставяни от околната среда за икономиката, а именно²:

✓ осигуряване на ресурси. Природата предоставя ресурси (възобновяеми и невъзобновяеми), използвани в икономическото производство за задоволяване на човешките нужди;

✓ място за погребване и преработка на отпадъци от потреблението и производството. Извлечените ресурси трябва да бъдат равни на отпадъците, които се връщат в природата - това е необходимо за възобновяване на цикъла;

✓ удобство на живота. Околната среда дава възможност да се удовлетворят нуждите, които не са пряко свързани с поддържането на живота, но правят живота покомфортен, като слънчеви бани, плуване в океана и морето, отдих в дивата природа и т.н.;

✓ поддържане на живота. За хората, в сравнение с други видове, се разкрива по-широката гама от условия, които околната среда може да осигури.

Терминът "зелената икономика" е въведен за първи път от Д. Пиърс през 1989 г. в книгата му "План за зелена икономика", в която се формулират характеристиките и принципите на концепцията за устойчиво развитие. Принос за разкриването на същностните характеристики на зелената икономика имат Алан Камерън, Едуард Барбие, Кевин Данахър. Световната икономическа и финансова криза от 2008 г. подтикна правителствата на много страни по света да започнат разговори и стъпки за формулиране на така наречената Global Green New Deal (GGND) – Глобална нова зелена сделка. Програмата на ООН за околната среда (UNEP) през 2009 представи доклад, засягащ тази тема, в който прилагането на принципите на зелената икономика се разглежда като дългосрочна стратегия подпомагаща националните икономики да излязат от икономическата криза. Зелената икономика се предлага като политически подход, съдействащ за решаването на проблемите със забавянето на икономическия растеж и загубата на работни места, както и продължаващото влошаване на качеството на околна среда и деградацията на екосистемите.³

Концепцията за развитие на „зелена“ икономика изглежда единствената вярна за решение на натрупани проблеми и основен инструмент за постигане на устойчиво развитие на обществото. Устойчивото развитие включва цялостна връзка между три компонента: икономически, социални и екологични.

Концепцията за зелена икономика получава все по-голямо обществено внимание. Концепцията за зелена икономика включва идеи от много други области в икономическата

² Common, M. and Stagl, S. (2005). *Ecological Economics. An Introduction*. Cambridge: Cambridge University Press, p. 88

³ Митева, А., Същност на зелената икономика в контекста на концепцията за устойчиво развитие, Управление и устойчиво развитие 1/2015

наука и философия (феминистка икономика, постмодернизъм, екологична икономика, икономика на околната среда, антиглобализация, теория на международните отношения и др.), свързани с проблемите на устойчивото развитие⁴. Привържениците на концепцията за зелена икономика смятат, че в момента преобладаващите икономически системата е несвършена. Въпреки че даде определени резултати в подобряването на жизнения стандарт на хората като цяло и особено на отделните му групи, негативните последици от функционирането на тази система са значителни: това са екологични проблеми (промяна изменение на климата, опустиняване, загуба на биоразнообразие), изчерпване на природния капитал, широко разпространена бедност, недостиг на прясна вода, храна, енергия, неравенство между хората и страните. Всичко това е заплаха за настоящите и бъдещите поколения.

За оцеляването и развитието на човечеството е необходим преход към зелена икономика - система от икономически дейности, свързани с производството, разпространението и потреблението на стоки и услуги, които водят до подобряване на човешкото благосъстояние в дългосрочен план, без да излагат бъдещите поколения на значителни екологични рискове или екологични дефицити. Концепцията за зелена икономика се основава на връзката между обществото и околната среда.

Програмата на ООН за околната среда определя зелената икономика като инструмент, който води до подобро благосъстояние на хората и социално равенство и значително намалява неблагоприятните въздействия върху околната среда и рисковете от влошаване на околната среда. С други думи, зелената икономика е нисковъглеродна, ефективно използва ресурсите и социално приобщаваща икономика. Според доклада на ООН за зелената икономика, в зелената икономика увеличаването на доходите и заетостта се дължи на държавата чрез дарения и частни инвестиции, които намаляват въглеродните емисии и замърсяването, повишават енергийната и ресурсната ефективност и предотвратяват загубата на биоразнообразие и екосистемни.

Таблица 1. Определения за зелена икономика, предложени от международни организации

<i>Организацията на обединените нации, ООН</i>	<i>Зелената икономика е резултат от подобряването на благосъстоянието на хората и социална справедливост със значително намаляване на екологичните рискове и екологични дефицити.</i>
<i>Организацията за икономическо сътрудничество и развитие, ОИСР</i>	<i>Зелената икономика е икономика или модел на икономическо развитие, основано на устойчиво развитие.</i>

Зелената икономика не само се грижи за растежа на капитала и обновяването на трудовите ресурси и информацията, но също така обновява земята (природните ресурси) като производствен фактор.

Концепцията за зелена икономика предполага:

✓ насочване на държавна подкрепа и частни инвестиции за разпространение на знания, прилагане на инициативи, създаване на технологии и индустрии, които помагат за намаляване на въглеродните емисии и нивата на замърсяване;

✓ появата на нови, зелени сектори на икономиката, зелени работни места, базирани на зелени технологии, включващи по-дълбоко рециклиране на отпадъци, намаляване на потреблението на енергия или използване на алтернативна енергия. По-дълбокото използване на суровините води до по-ниски разходи, пускане на зелени продукти и увеличаване на печалбите в зелените индустрии

⁴ Plachkov, D. (2024). The green circular economy: A comprehensive review and future perspectives. In E3S Web of Conferences, Vol. 585, p. 11010.

✓ повишена енергийна ефективност, което води до намаляване на необходимостта от изгорено гориво и намаляване на въглеродните емисии. Това е важно условие за самовъзстановяване на природни ресурси⁵;

✓ повишена ефективност на ресурсите, което води до намаляване на образуването на отпадъци, намаляване на нивото на замърсяване на околната среда, осигурява устойчиво съществуване на такъв сектор от икономиката за дълъг период, запазва условията за поддържане на биоразнообразието, увеличаване на достъпа до местни природни ресурси и намаляване на бедността.

Инициативата за зелена икономика се основава на три основни принципа:

✓ оценяване и подчертаване на природните услуги на национално и международно ниво;

✓ осигуряване на заетост на населението чрез създаване на зелени работни места и разработване на подходящи политики;

✓ използване на пазарни механизми за постигане на устойчиво развитие;

✓ минимизиране или като цяло предотвратяване на образуването на всички форми на отпадъци и замърсяване.

Зелената икономика, като едно от направленията в икономическата наука, в рамките на което се смята, че икономиката е зависим компонент от природната среда, в която съществува и е част от нея; има за цел да запази благосъстоянието на обществото чрез ефективно използване на природните ресурси, както и връщане на крайните продукти в производствения цикъл. Теорията за "зелената" икономика се основава на три аксиоми⁶:

✓ невъзможност за безкрайно разширяване на сферта на влияние в ограниченото пространство;

✓ невъзможност да се удовлетворят безкрайно нарастващите потребности в условията на оскъдност на ресурсите;

✓ взаимнообвързаност между компонентите на зелената икономика.

Преходът към зелена икономика ще изисква съгласувани усилия от световни лидери, гражданско общество и водещи компании⁷. От политиците и техните избиратели ще са необходими постоянни усилия да преосмислят и предефинират традиционните мерки за богатство, просперитет и благополучие. Светът се разви така, че основната тежест на отговорността за опазването на останалото биоразнообразие се носи от икономически развитите страни.

Акцентът върху зелените сектори предполага такава промяна в структурата на икономиката, което:

✓ обръща повече внимание на социалния аспект на устойчивото развитие (социално сближаване, обективност на няколко поколения, осигуряване на достъп до набор от ресурси, борба с бедността и безработицата);

✓ се основава не само на преработвателния сектор, но все повече се базира на добивния сектор и сектора на услугите;

✓ преобладава чрез екологично чисти инвестиции, производство, търговия, дистрибуция и потребление, както и подобряване на стоки и услуги от екологична гледна точка;

✓ води до използване на природните ресурси на устойчива основа, независимо от от изкопаеми горива;

⁵ Plachkov, D. (2024). Green economy: concept and principles. Scientific works of the Union of Scientists in Bulgaria-Plovdiv. Series A. Social Sciences, Art & Culture.

⁶ Арсовски, Вл., Финансови аспекти на зелената икономика и ролята ѝ за устойчивото развитие: тенденции, динамика, взаимодействие, автореферат, 2023.

⁷ Plachkov, D. (2024). The Role of Green Economy in Advancing Renewable and Clean Energy in Transportation. In Conference on Sustainable Urban Mobility. Cham: Springer Nature Switzerland, pp. 548-560.

✓ създава нови икономически възможности, разширявайки обхвата на развитие и намаляване на бедността;

✓ е „екологична работна система“ в селското стопанство, промишлеността, научноизследователската и развойна дейност, администрацията и услугите, което означава извършване на работа, която ще допринесе за:

✓ опазване на екосистемите и биоразнообразието;

✓ намаляване на потреблението на енергия, ресурси и вода чрез високоефективни стратегии;

✓ намаляване на въглеродните емисии;

Зелената икономика в Европейския съюз се фокусира върху така наречените екологични проблеми от второ поколение, които включват изменението на климата и загубата на биологично разнообразие, чрез разработване на обобщени решения за екологични проблеми от първо поколение, които включват замърсяване въздух, вода, почва, разглеждани в концепцията за устойчиво развитие⁸.

ЕС е съсредоточил усилията си върху следните задачи:

✓ преход към нисковъглеродна, ресурсно ефективна, безопасна и устойчива икономика;

✓ ресурсна ефективност на земя, въглерод, вода и суровини;

✓ разработване на политики за устойчива производителност и устойчиво потребление;

✓ разработване на програми за обучение, насочени към зелени работни места;

✓ преминаване към зелени обществени поръчки, включително техния обем, с цел повишаване на ефективността им;

✓ развитие на законодателството на ЕС, регулиращо управлението на отпадъците;

✓ подпомагане на ефективното използване на водните ресурси чрез създаване и

✓ мониторинг на целите на ниво басейн;

✓ производство на екологични продукти и намаляване на отпадъците във всички фази от жизнения цикъл на продукта, т.е. при извличането на природни ресурси, производствения процес, използването на продукта и окончателното му изхвърляне или рециклиране.

Зелената икономика признава взаимозависимостите на икономическата, социалната и екологичната сфери (трите стълба на устойчивото развитие), като пазарът се въвежда едва след като се спазват съображенията за справедливост и устойчивост и само като подпомагащ ефективното разпределение на ресурсите.⁹ Въпросите за времето и справедливостта са включени в позиционния анализ на зелената икономика като алтернатива на неокласическата икономика. Нови показатели показват какви биха могли да бъдат целите за социална и екологична справедливост, като например в образованието и грамотността, заетостта и безработицата, потреблението, относителното разпределение на богатство и доходите, здравето, обезлесяването, природните активи, рисковете и тенденциите в енергийната ефективност. В този аспект зелената икономика силно защитава необходимостта всяко поколение да остави след себе си адекватен пакет от природни ресурси и обитаема планета. Целта на зелената икономика е да търси решения в полза на благосъстоянието на всички хора, планетата, биосферата и животните. Зелената икономика цели да интегрира идеи и теории, които да помогнат за прекратяване на системните и институционални причини за неравенството и бедността. Така зелената икономика се

⁸ Дорина, Е.Б., Т. В. Буховец, Управление зеленым развитием национальной экономики : Конспект лекций ; Проект «Содействие переходу Республики Беларусь к «зеленой» экономике». – Минск : Белсэкс, 2017

⁹ Бобева, Д., и колектив, Преходът към зелена икономика на европейския съюз и предизвикателства пред финансовия сектор и публичните финанси на България, 2023

оформя като ново направление към икономическата теория, която с течение на времето се е развила в научен формат, оставяйки философския подход зад гърба си¹⁰.

Зелената икономика признава взаимозависимостите на икономическата, социалната и екологичната сфера (трите стълба на устойчивото развитие), като пазарът се въвежда едва след като се спазват съображенията за справедливост и устойчивост и само като улеснител за ефективното разпределение на ресурсите. Подобряване благосъстоянието на хората не зависи само от увеличеното потребление на глава от населението, а и от съхраняването на околната среда и оттам върху човешкото развитие. Въпросите за времето и справедливостта са включени в позиционния анализ като алтернатива на неокласическата икономика. Зелената икономика се фокусира върху устойчивостта, природата, справедливостта и социалните ценности, докато неокласическата икономика предимно върху ефективното разпределение на ресурсите за постигане на икономически растеж.¹¹

Зелената икономика е нисковъглеродна, ефективно използваща ресурсите и социално приобщаваща икономика, в която растежът на доходите и заетостта трябва да се определя от обществените интереси и частните инвестиции, което води до намалени въглеродни емисии и замърсяването на околната среда, за да се повиши ефективността на използването на ресурсите, предотвратявайки загубата на биоразнообразие и екосистеми. Въз основа на анализа на концептуалните основи на концепцията за зелена икономика могат да се направят следните изводи¹²:

- ✓ концепцията за „зелена“ икономика се появи като отговор на продължаващите сериозни негативни промени в околната среда;
- ✓ концепцията за „зелена“ икономика се свързва не само с проблемите на околната среда, но и с проблемите на социалното благополучие на обществото;
- ✓ необходимостта от преход към „зелена“ икономика изисква активна позиция на държавата, обществените организации и сътрудничество между страните;
- ✓ въвеждането на технологични иновации, съчетано с намаляването на използването на невъзобновяеми природни ресурси и използването на възобновяеми природни ресурси, играе критична роля в изграждането на „зелена“ икономика¹³;
- ✓ общественото съзнание, рационалното използване на природните ресурси и интегрираният подход са ключът към ефективността на „зелената“ икономика (пример за страните от Европейския съюз);
- ✓ дискусиите за несъвместимостта на икономическия растеж и „зелената“ икономика допринасят за разработването на оптимално решение, а именно избор към умерена форма на капитализъм, която отчита интересите на обществото и околната среда;
- ✓ устойчивото развитие на всички страни по света е възможно само чрез преход към зелена икономика, използвайки стратегия за зелен растеж, докато БВП като мярка за ефективността на зелената икономика не е от значение, следователно е необходимо да се използват други показатели за измерване, като екологичния отпечатък, Global Green Economy Index (GGEI).

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Концепцията за „зелена“ икономика непрекъснато се развива и допълва с нови практически подходи и методи за нейното изграждане. До сега обществото има общо

¹⁰ Kennet M., Heinemann V. (2006). Green Economics: setting the scene. Aims, context, and philosophical underpinning of the distinctive new solutions offered by Green Economics, *International Journal Green Economics*, Vol. 1, Nos. 1/2, 2006.

¹¹ Пальова, Я., Ролята на публичните финанси за прехода към зелена икономика и устойчиво развитие на България през 2021-2027 г., С., 2022.

¹² Нургисаева, А.А., С.С.Таменова / *Економика: стратегия и практика*, № 3 (15), 2020 г.

¹³ Plachkov, D. (2024). Advancing sustainability: the role of green economy in environmental conservation and resource management. In *ENVIRONMENT. TECHNOLOGY. RESOURCES. Proceedings of the International Scientific and Practical Conference*, Vol. 1, pp. 310-314.

разбиране за проблема с ограничените природни ресурси и взаимосвързаността на всичко на планетата Земя, освен това държавите на законодателно ниво са приели стратегии за устойчив растеж и преход към „зелена“ икономика. В бъдеще е необходимо да се проведат допълнителни изследвания, за да се проучи опитът на различни страни, техните подходи към развитието на „зелена“ икономика, характеристиките на различни технологични иновации, за да се натрупа научна информация и да се определи най-много по-успешни, най-добри практики, които ще помогнат за разпространението на знания, развитие на сътрудничеството между страните и „зелените“ икономики на всички страни по света.

ИЗПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА:

1. Арсовски, Вл., Финансови аспекти на зелената икономика и ролята ѝ за устойчивото развитие: тенденции, динамика, взаимодействие, автореферат, 2023.
2. Бобева, Д., и колектив, Преходът към зелена икономика на европейския съюз и предизвикателства пред финансовия сектор и публичните финанси на България, 2023.
3. Дорина, Е., Т. В. Буховец, Управление зеленим развитието на националната икономика: Конспект лекций; Проект «Содействие на прехода на Република Беларусь към «зелената» икономика». – Минск : Белсэнс, 2017.
4. Митева, А., Същност на зелената икономика в контекста на концепцията за устойчиво развитие, Управление и устойчиво развитие 1/2015.
5. Нургисаева, А., С.С.Таменова. Икономика: стратегия и практика, № 3 (15), 2020 г.
6. Пальов, Я., Ролята на публичните финанси за прехода към зелена икономика и устойчиво развитие на България през 2021-2027 г., С., 2022.
7. Ядгаров, Я.С. История на икономическите учения: учебник. - М.: ИНФРА-М, 2009. - 480 с.
8. Common, M. and Stagl, S. (2005). Ecological Economics. An Introduction. Cambridge: Cambridge University Press, p. 88.
9. Kennet M., Heinemann V. (2006). Green Economics: setting the scene. Aims, context, and philosophical underpinning of the distinctive new solutions offered by Green Economics, International Journal Green Economics, Vol. 1, Nos. 1/2, 2006
10. Plachkov, D. (2024). Green economy: concept and principles. Scientific works of the Union of Scientists in Bulgaria-Plovdiv. Series A. Social Sciences, Art & Culture.
11. Plachkov, D. (2024). The green circular economy: A comprehensive review and future perspectives. In E3S Web of Conferences, Vol. 585, p. 11010.
12. Plachkov, D. (2024). Advancing sustainability: the role of green economy in environmental conservation and resource management. In ENVIRONMENT. TECHNOLOGY. RESOURCES. Proceedings of the International Scientific and Practical Conference, Vol. 1, pp. 310-314.
13. Plachkov, D. (2024). The Role of Green Economy in Advancing Renewable and Clean Energy in Transportation. In Conference on Sustainable Urban Mobility. Cham: Springer Nature Switzerland, pp. 548-560.